FILIPPO SCOLARI ŞI IANCU DE HUNEDOARA, PROMOTORI AI LATINITĂŢII ROMÂNILOR ÎN CONŞTIINŢA EUROPEANĂ A SECOLULUI AL XV-LEA

Paradoxală doar la prima vedere, afirmaţia din titlul materialului de faţă îşi află deplină acoperire în fapte, odată derulate întîmplările la care au participat cei doi în deceniile 3 şi 4 ale secolului al XV-lea. Cercetătorii care s-au ocupat pînă acum de diversele aspecte ale istoriei europene în acest secol au scăpat din vedere anumite similitudini, ilustrate de documente sau izvoare narative, care conduc spre o asemenea interpretare. Vom încerca o reconsiderare a datelor istorice şi o analiză a contextului în care s-au desfăşurat, a oamenilor care le-au înfăptuit, spre a înţelege, cînd şi cum au putut cei doi, un italian şi un român, ambii trăind în mediu românesc, să facă publice cunoştinţele lor despre această problemă unor marcante personalităţi ale vremii lor, care le-au transmis posterităţii.

În ordine cronologică, Filippo Scolari deţine prioritatea, în două sau trei ocazii, în deplină concordanţă cu preocupările sale culturale[1]. Unul dintre cele mai importante aspecte se referă la promovarea ideilor umanismului şi Renaşterii italiene în afara hotarelor Italiei. În această privinţă este primul care a deschis Alpii în faţa noului curent artistic, iar prima zonă influenţată nu a fost Europa vestică sau cea centrală, ci zona Dunării de mijloc şi de jos. Ca teritoriu, ea cuprinde Ungaria şi România de astăzi — în special părţile sale centrale şi nord-vestice, adică Transilvania şi Banatul. Scolari a fost ajutat în activitatea sa de sprijinitor şi propagator al Renaşterii de rude şi concetăţeni pe care i-a adus pe lîngă sine.

Din păcate, luptele antiotomane în secolele XV—XVI şi dezechilibrul de forţe din secolul al XVI-lea care a permis turcilor să avanseze pînă la porţile Vienei schimbă şi direcţia de penetraţie a Renaşterii din aceste zone, îndreptînd-o spre apusul continentului. Majoritatea obiectivelor arhitectonice, culturale în general, a avut de suferit în decursul secolelor pierderi ireparabile. Din această cauză cercetătorul este obligat azi să reconstituie, din mărturii indirecte şi foarte puţine probe materiale, esenţa a ceea ce a însemnat pentru zona Dunării expansiunea şi dezvoltarea umanismului şi Renaşterii italiene.

---

[1] În literatura istorică română figura lui Filippo Scolari a fost evocată, în afara unor sumare adnotări în diverse tratate de istorie, doar de Adolf Armbruster, *Pippo Spano, un aliat italian al domnilor români*, în *Magazin istoric*, an. XI, 1977, nr. 2(119), p. 42—44; de asemenea, în lucrările noastre *Pippo Spano şi lupta antiotomană în Banat în primele decenii ale secolului al XV-lea*, în *Studii şi comunicări de etnografie-istorie*, vol. II, Caransebeş, 1977, p. 389—402 şi *Banatul şi începuturile luptei antiotomane (1389—1426). Rolul lui Filippo Scolari*, în *Revista de istorie*, tom. 31, 1978, nr. 6, p. 1026—1039. Menţionăm faptul că am predat Editurii Militare din Bucureşti un manuscris intitulat „Filippo Scolari — un condotier italian pe meleaguri dunărene".

Faţă de ansamblul şi complexitatea fenomenelor care l-au avut iniţiator, mediator şi beneficiar pe Filippo Scolari, ne vom opri doar la două fapte care îl pun, indirect, de fapt, într-o lumină cu totul nouă. Ele se referă la rolul de mijlocitor şi informator jucat de Scolari în cunoaşterea de către doi oameni ai Renaşterii italiene: un diplomat — Rinaldo degli Albizzi şi un umanist — Gian Francesco Poggio Bracciolini, a unor elemente suplimentare despre originea poporului şi limbii române. Iată în primul rînd faptele care permit această reliefare a rolului său.

Conflictul politico-militar dintre Veneţia şi regatul Ungariei pentru Dalmaţia a început în secolul al XIV-lea, dar cunoaşte formele clasice de exprimare în timpul domniei lui Sigismund de Luxemburg (1387—1437); ca elemente definitorii pot fi citate războiul din anii 1411—1413 şi intensa activitate diplomatică care se întinde pe mai bine de trei decenii. Un rol important revine pe ambele planuri lui Filippo Scolari, consilierul preferat al lui Sigismund în problemele italiene. În urma unor repetate medieri papale, florentine, se ajunge la necesitatea unei păci durabile. Florenţa, care deţine rolul de oficină diplomatică europeană în acest timp, este cea care se însărcinează cu realizarea doritei păci. O solie compusă din Rinaldo degli Albizzi, cunoscut om de stat şi diplomat de talie europeană, şi Nello di Giuliano Martini, doctor în drept, pleacă spre curtea regală din Buda în februarie 1426[2].

Prima întîlnire cu regele-împărat Sigismund de Luxemburg are loc la Viena, în 16 martie. În cursul ei, Sigismund acceptă mediaţia florentină, dar pretinde ca discuţiile să fie purtate doar prin Filippo Scolari, în numele regelui. Acest lucru determină o nouă deplasare a florentinilor de la Viena la Buda, în căutarea lui Filippo Scolari, care se afla bolnav la una din posesiunile sale, Ozora. Cererea expresă a lui Sigismund de a se discuta doar cu Scolari, deşi regele cunoştea bine starea deosebit de gravă a sănătăţii acestuia, ilustrează mai bine decît orice aprecierea de care se bucura acesta în faţa regelui.

Acelaşi lucru îl fac şi cei doi soli cînd mărturisesc că tratativele, care în mod obişnuit durează peste o săptămînă, se scurtează doar la 2—3 zile în situaţia în care partener de tratative este Scolari; scrisoarea este trimisă din Buda în 27 martie şi primită în zilele următoare de acesta la Ozora. În 31 martie le trimite solilor daruri bogate cu ocazia paştelor, odată cu rugămintea de a stabili datele tratativelor după trecerea acestor sărbători.

Toată luna aprilie este consacrată ameliorării sănătăţii comitelui Scolari şi omogenizării punctelor de vedere ale celor două părţi. O nouă întrevedere între florentini şi rege are loc la 1 mai 1426 la Esztergom, cînd sînt amintite punctele discuţiilor ce se vor desfăşura peste cîteva zile.

Deşi se deplasează cu mare greutate, Filippo Scolari ajunge în 9 mai 1426 la Tata şi începe imediat convorbirile cu cei doi soli. Întrucît părerile sînt diferite şi nu pot fi puse în acord complet, se stipulează încheierea mo-

---

[2] Deoarece desfăşurarea soliei florentine ne interesează doar dintr-un anumit punct de vedere, vom indica mai jos principala bibliografie folosită, renunţînd la a mai da trimiteri pentru această temă. G. Canestrini, *Discorso sopra alcune relazioni della Repubblica Fiorentina col Re d'Ungheria e con Filippo Scolari*, în *Archivio Storico Italiano*, Tomo IV, parte I, Firenze, 1843, p. 204—206 şi 227—231; Domenico Mellini, *Vita di Filippo Scolari*, Firenze, 1570, p. 75—89; Wenczel Gusztáv, *Ozorai Pipó*, Pest, 1863, p. 99—101.

mentană a unui armistiţiu care să fie urmat încă în acest an de un tratat de pace durabil. Condiţia de bază pusă de rege cerea veneţienilor, în schimbul Dalmaţiei cedate şi „de jure" după ce fusese pierdută „de facto", să-l ajute cu un număr de galere capabil să blocheze Bosforul şi Dardanelele în cazul unei acţiuni regale masive în Balcani. Blocarea strîmtorilor şi porturilor trebuia să împiedice trecerea contingentelor otomane în Europa şi să asigure astfel succesul proiectatei cruciade creştine.

Întrerupte în zilele de 11 şi 12 mai 1426 din cauza ştirilor nefavorabile primite din Ţara Românească, precum şi a sosirii la Tata a despotului sîrb Stefan Lazarević, convorbirile sînt finalizate la sfîrşitul ultimei zile cu prilejul unei audienţe finale acordate solilor de către Sigismund de Luxemburg. Purtătorul de cuvînt al acestuia este Filippo Scolari, ajutat, ca şi pînă acum, de Giovanni Milanesi do Prato, noul episcop de Oradea, care prezintă lista propunerilor regale la cele încredinţate solilor de către dogele Veneţiei. Lista urmează să fie prezentată senatului serenissimei republici de către cei doi soli şi acceptarea sau refuzul lor urmează a se anunţa regelui la Buda.

Înainte de a pleca spre Italia, cei doi soli petrec cîteva zile la posesiunile comitelui Scolari din jurul Ozorei. Reţinut în continuare la Tata de tratativele începute cu Serbia, comitele delegă ca însoţitori permanenţi ai solilor pe cîţiva dintre familiarii săi. La 14 mai 1426, solii ajung la Székesfehérvár, unde vizitează capela funerară a lui Scolari, recent terminată de pictat de către Masolino da Panicale. Peste o zi, la 15 mai, ajung la Ozora, unde sînt întîmpinaţi de frumoasa soţie a lui Scolari, Barbara, acesteia revenindu-i oficiile de gazdă. Înnoptează în acest castel reconstruit şi înfrumuseţat de către comite şi vizitează alte edificii civile şi ecleziastice ridicate din temelii sau reconstruite de acelaşi om. Călătoria lor prin posesiunile lui Scolari se sfîrşeşte abia la 24 mai, cînd solii părăsesc Ungaria, plecînd spre Veneţia.

Schimbul de scrisori dintre Rinaldo degli Albizzi şi Filippo Scolari continuă în tot decursul verii, lunile iunie, iulie iş apoi noiembrie cunoscînd reciprocitatea schimbului epistolar enunţat mai sus. În afara problemelor legate strict de planul tratatului de pace, corespondenţa lor mai cuprinde rezolvarea rugăminţii comitelui către degli Albizzi, de a urgenta căsătoria ultimei nepoate de frate din Florenţa, trimiterea unor florentini care să rămînă în continuare pe lîngă Scolari, inclusiv a unuia dintre nepoţi.

În afara preocupărilor sale diplomatice, Rinaldo degli Albizzi se dovedeşte şi un atent observator al ţinuturilor prin care trece. Cu prilejul acestei călătorii scrie şi o relatare a misiunii sale, relatare extrem de interesantă[3]. În ea aminteşte popoarele care trăiesc şi limbile ce se vorbesc pe cuprinsul regatului Ungariei, popoarele fiind: ungurii, slavii, românii, grecii, tătarii, cumanii, armenii şi ţiganii („egiptenii").

Despre români Rinaldo degli Albizzi spune textual: „*Valachi habent quasi lingua Romanam*". Aceasta este una dintre primele mărturii italiene aparţinînd unui reprezentant al lumii laice care certifică faptul în sine.

---

[3] P. Guasti, *Commissioni di Rinaldo degli Albizzi*, vol. I—II, Florenţa, 1867—1873; relatarea lui degli Albizzi publicată şi de Vichentie Makušev, *Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum et tabulariis et bibliothecis Italiciis*, vol. I/1, Varşovia, 1874, p. 530

Înaintea lui, doar bulele papale din secolul XIV mai amintesc acest fapt; cronicile vechi ungureşti şi germane nu ating circulaţia europeană a actelor papale şi astfel mărturiile lor, anterioare secolului al XV-lea, nu-şi află deplina realizare în spaţiu. Mărturia citată de noi vine din partea unuia dintre conducătorii de frunte ai Signoriei florentine — Rinaldo degli Albizzi —, diplomat de talie europeană care soseşte în zona Dunării cu o misiune de cea mai mare importanţă pentru situaţia politică a Europei centrale a veacului său. Acest om nu vizitează nici un ţinut românesc. Lipsa legăturilor sale anterioare cu Ungaria şi cu românii dintre Carpaţi şi Dunăre, ca şi scurtimea timpului petrecut la Buda, Esztergom şi Tata, nu-i putea permite abordarea unei asemenea palete de informaţii obiective ca cele pe care le-a lăsat în relatarea călătoriei sale.

Cine au putut fi acei, sau acela, care — conştient sau inconştient — l-au informat pe florentinul Albizzi asupra acestor realităţi? În mod absolut sigur unul dintre ei a fost un alt florentin, Filippo Scolari, comite de Timiş de 22 de ani, om trăit între români cărora le-a învăţat limba, vorbind-o atît de bine, încît părea limba sa maternă[4]. În acelaşi timp, Scolari este şi unul dintre cei mai angrenaţi oameni în realităţile administrative, economice, politice, sociale şi culturale ale regatului, datorită multitudinii activităţilor pe care le-a avut de îndeplinit.

Cunoscător şi vorbitor al limbii române, Filippo Scolari a putut aprecia la faţa locului asemănarea izbitoare a limbii române cu cea latină şi cea italiană; toate cele trei limbi romanice erau vorbite şi înţelese de către Scolari. Menţionarea lui de către români sub acelaşi nume ca şi de către italieni — Pippo Spano — întăreşte similitudinile. Cînd şi oum i-a putut transmite Pippo cunoştinţele sale de limbă română şi mai ales ideea latinităţii limbii române? În primul rînd, în cursul zilelor de tratative, timp în care originea comună florentină a lui Albizzi şi Scolari, amintirile lor despre oraşul natal, au nivelat drumul şi spre alte întrebări ale iscoditorului Albizzi, întrebări pe care Scolari şi le pusese desigur cu multă vreme înainte şi le aflase răspuns. Nu vom putea şti niciodată dacă discuţiile generale au depăşit sau nu stadiul bunei înţelegeri, deşi rugămintea lui Pippo către Rinaldo de a grăbi măritişul ultimei nepoate aflate la Florenţa presupune o înţelegere totală şi un sprijin reciproc. Cert este că Albizzi s-a grăbit să o îndeplinească cît mai urgent şi apoi raportează, într-o scrisoare, bucuria succesului. O altă certitudine, rezultată din analiza situaţiei faptice respective, extinde aria posibililor informatori ai lui Albizzi şi asupra cercului din jurul lui Pippo în care se aflau şi destui români bănăţeni. Mai mult chiar, acest cerc poate fi lărgit prin includerea unor prelaţi sau nobili de la curtea regală cunoscători ai faptului citat de Albizzi şi care i-au completat şi întărit prima impresie. Indiferent dacă Filippo Scolari este singurul sau doar unul dintre cei ce au furnizat informaţii despre situaţia etnică şi lingvistică a regatului, el poate fi

---

[4] Jacopo Bracciolini, *Vita di messer Filippo Scolari citadino fiorentino per sopranome chiamato Spano*, în *Archivio Storico Italiano*, IV/1, p. 176; enumerînd cunoştinţele lingvistice ale comitelui Pippo, zice textual: „Fu di grande eloquenza, e d'ingegno in modo facile, che, oltre alla fiorentina ed unghera linqua, la tedescha, la pollacca e la boema (la quale chiamano sclavina) *e la valacca lingua* (nomi barbari a dire) cosi ben sapea, che qualunque proferia, quella la sua propria parea".

considerat unul dintre cei mai importanţi şi competenţi informatori, dacă nu chiar principalul.

Mărturia lui Rinaldo degli Albizzi este anterioară datei la care Gian Francesco Poggio Bracciolini şi-a scris lucrarea sa, anul 1452, şi astfel mărturia diplomatului florentin este prima mărturie a unui laic despre latinitatea limbii române, ca afirmaţie globală.

Prezenţa unor celebri învăţaţi italieni la diverse curţi episcopale, nobiliare şi în principal la cea regală trebuie pusă în directă legătură cu activitatea de mecenat cultural desfăşurată de către Filippo Scolari. Remarcăm printre cei veniţi pe cardinalul şi legatul papal în Ungaria Branda Castiglione, invitatul lui Pippo în mai multe rînduri între anii 1410—1426; cu unul dintre aceste prilejuri îl cunoaşte şi pe Masolino da Panicale pe care-l va lua în slujba sa după moartea lui Pippo. Cunoscutul Pier Paolo Vergerio activează între anii 1417—1445 la curtea din Buda şi apoi la curtea episcopală din Oradea în calitatea sa de cunoscător şi traducător al multor opere clasice din antichitatea greco-romană[5]. De familia Scolari l-a unit o strînsă legătură întrucît prin mijlocirea lor a putut veni şi lucra atît pentru rege, cît şi pentru Filippo şi Andrea Scolari, ultimul — văr al primului şi episcop de Oradea. La 1424 ajunge la Buda Francesco Filefo, alt reprezentant de seamă al umanismului italian. Tangenţele directe ale lui Pippo cu restul umaniştilor pot fi doar presupuse în lipsa unor documente care să le certifice natura şi intensitatea relaţiilor. Ştim însă că au existat şi alte proiecte vizînd aducerea în preajma regelui Sigismund de Luxemburg a unor artişti şi învăţaţi italieni de faimă. Unul dintre aceştia era Giovanni da Ravenna şi doar situaţia familiară dificilă a acestuia l-a împiedicat să-şi realizeze proiectul.

Un alt proiect urmărea aducerea la curtea regală a lui Gian Francesco Poggio Bracciolini (1380—1459)[6], istoric florentin de renume european. Cunoştinţa dintre Pippo Spano şi Poggio Bracciolini s-a produs cu mult timp înaintea acestui proiect, în cursul anilor 1414—1415, cu prilejul conciliului ecumenic al bisericii creştine desfăşurat în oraşul Konstanz (Constanţa) între anii 1414—1418. Filippo Scolari soseşte aici în fruntea a 60 de persoane[7] şi se alătură regelui Sigismund de Luxemburg, iar Poggio Bracciolini este prezent în calitate de secretar al unuia dintre cei doi antipapi ai bisericii catolice, Ioan al XXIII-lea. Întrucît conciliul urmăreşte depunerea acestor papi şi alegerea unuia singur, universal recunoscut, Scolari este intermediarul regelui pe lîngă Ioan al XXIII-lea pentru a-i solicita renunţarea la tiara papală. Atunci cînd acest lucru se şi întîmplă, Scolari devine omul care îl păzeşte pe fostul suveran spre a nu fugi; cu toate că acesta reuşeşte să fugă în posesiunile austriece ale Habsburgilor printr-un şiretlic rămas de

---

[5] Huszti József, *Pier Paolo Vergerio és a magyar humanizmus kezdete*, în *Filologiai Közlemények*, vol. I, Budapest, 1955, p. 528 sqq; vezi de asemenea Banfi Flóris, *Filippo Scolari és Hunyadi János*, Pécs, 1930, p. 1.

[6] E. Walser, *Poggius Florentinus, Leben und Werke*, Leipzig, 1914. În româneşte figura sa la George Lăzărescu şi Nicolae Stoicescu, *Italia şi ţările române pînă la 1600*, Bucureşti, 1972, p. 245—248; G. Mihăilă, *Cultură şi literatură română veche în context european*, Bucureşti, 1979, p. 22.

[7] C. I. Karadja, *Delegaţii din ţara noastră la conciliul din Constanţa (în Baden) în anul 1415*, în *Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice*, seria a III-a, tom VII, Bucureşti, 1930.

pomină[8], Scolari nu-şi pierde încrederea regelui său. Discuţiile cu Poggio Bracciolini se desfăşoară aşadar în intervalul decembrie 1414—aprilie 1415, data fugii fostului papă şi au ca subiect realităţile florentine scumpe celor doi convivi, situaţia lui Scolari la curtea regală şi etapele vertiginoasei sale cariere. În viitorii ani legăturile dintre ei continuă prin schimburi indirecte de informaţii şi prin mesaje, mijlocite de negustorii, diplomaţii şi artiştii florentini care ajung pe lîngă Pippo. Începe să se cristalizeze deja în mintea lui Poggio ideea unei prime biografii a lui Pippo, lucru pentru care începe să adune informaţii.

Într-una din lucrările sale, numită „Descriptio conviviales"[9], scrisă la 1451 şi publicată la Strasbourg în 1513 şi Basel în 1538, Poggio Bracciolini afirmă şi demonstrează latinitatea limbii române. Lucrarea sa este cea mai veche lucrare care demonstrează cu exemple lexicale, cuvintele româneşti fiind sugerate cu ajutorul celor latine similiare (ex.: oculum, digitum, manus, panem etc). Spre deosebire de contemporanul său Rinaldo degli Albizzi care se mulţumeşte doar a afirma acest caracter, Poggio Bracciolini îl şi demonstrează. L-au ajutat în acest fapt temeinicele sale cunoştinţe lingvistice de latină şi italiană, cunoaşterea istoriei imperiului roman, dar şi informaţii de primă mînă despre realităţile româneşti din secolul al XV-lea.

Aceste cunoştinţe sînt în parte şi rodul întîlnirii sale cu Filippo Scolari şi al menţinerii unei legături indirecte tot timpul vieţii lor. În acest fel Filippo Scolari îşi leagă, indirect, numele şi de cel de-al doilea contemporan al său care atinge problema discuţiei de faţă, putînd fi considerat unul dintre primii în ordine cronologică, dar şi unul dintre cei mai importanţi informatori, pentru motivele arătate în discutarea afirmaţiei lui Rinaldo degli Albizzi. Susţinem acest lucru întrucît Pippo nu este singurul care a putut să-i completeze concetăţeanului său dorinţa de informare asupra realităţilor istorico-lingvistice de la Dunăre. Printre ceilalţi trebuie să-i vedem în primul rînd pe florentinii ajunşi în Ungaria şi în ţările române, care, reîntorşi acasă, povestesc tuturor modul de viaţă al popoarelor întîlnite în cale, posibilităţile de extindere a comerţului florentin şi de creştere a veniturilor; printre aceste ştiri se vor fi strecurat şi cele privitoare la asemănarea izbitoare a limbii române cu cea latină şi italiană. O altă categorie pot fi consideraţi reprezentanţii nobilimii şi clerului din regat care ajung la Florenţa sau întreţin diverse legături cu acest oraş.

---

[8] Pe scurt este vorba despre legăturile fostului papă cu ducii Austriei care i-au trimis un servitor de încredere cu planul evadării. La vizitele pe care le făcea, zilnic, Filippo Scolari, papa stătea culcat cu faţa la perete. În noaptea evadării lucrurile s-au petrecut la fel, iar Ioan al XXIII-lea, travestit în servitor, a reuşit să străbată cu bine printre gărzile regale şi să se adăpostească la protectorii săi austrieci.

[9] Titlul întreg al lucrării sună astfel: „*Pogii Florentini oratoris Clarissimi ac secretarii apostolici, Historiae conviviales disceptativae Orationes invectivae, Epistolae, Descriptiones Quaedam facetiarum liber, venundantur Parrhisiis a Ioane Parvo sub ligno libri aurei*"; ea a fost scrisă la 1451 iar titlul prescurtat şi utilizat este Disceptationes conviviales. Fragmentul care se referă la români sună astfel: „Apud superiores Sarmatas colonia est ab Traiano ut eiunt derelicta, quae nunc etiam inter tantam barbariem multa retinet latina vocabula, ab Italis, qui eo profecti sunt, notata. Oculum dicunt, digitum, manum, panem, multaque alia quibus apparet ab Latinis, qui coloni ibidem relicti fuerunt, manasse eamque coloniam fuisse latino sermone usam".

[10] Csapodi Csaba, *Hunyadi János és Poggio Bracciolini*, în *Filologiai Közlemények*, an XI, Budapest, 1965, fasc. 1—2, p. 155—158.

Unul dintre cei ce l-au cunoscut în mod sigur pe Poggio Bracciolini — şi acest lucru s-a întîmplat chiar la Florenţa[10] — a fost Iancu de Hunedoara, supranumit de italieni „Giovanni Bianco". Trecînd din serviciul lui Filippo Scolari în al diverşilor magnaţi şi prelaţi, tînărul Iancu reuşeşte să ajungă în suita regală, în preajma lui 1429—1430. Îl însoţeşte pe Sigismund de Luxemburg în călătoria sa de încoronare în Italia şi este cedat ducelui de Milano pentru a se perfecţiona în cunoaşterea teoriei militare italiene, superioară la acea vreme celei clasice europene. Cu prilejul şederii în Italia timp de doi ani (1431—1433), Iancu de Hunedoara vizitează şi Florenţa, de care-l leagă amintirile ce-i fuseseră detaliate de către Filippo Scolari în acei ani ai deceniului 3 (1423—1426) cînd Iancu îi era scutier în castelul de la Timişoara. În tot timpul vieţii sale Iancu rămîne un fervent adorator al Fecioarei florentine, cult implantat de vechiul său mentor. Cu prilejul acestei vizite depune ofrande pe altarul fecioarei din Florenţa, vede partea familiei Scolari care rămăsese în oraş şi discută cu mai mulţi cunoscuţi ai acestei familii.

Printre aceştia era şi Poggio Bracciolini, căruia ideia de a scrie biografia dispărutului Filippo Scolari îi surîde tot mai mult. Cîte lucruri i-a spus Iancu lui Poggio nu vom şti precis niciodată, întrucît nu s-au păstrat relatări directe despre aceasta şi nici Poggio nu a mai apucat să scrie proiectata biografie. Sigur rămîne faptul că s-au cunoscut şi au discutat mult pe subiecte de interes comun, unul fiind Pippo Spano, altele fiind cele ridicate de situaţia tînărului oştean în Italia şi de situaţia generală a conflictelor turco-creştine pe Dunăre.

Cunoscut fiind interesul umanistului faţă de zone mai puţin cunoscute direct şi faţă de români în special, interes trezit foarte probabil înainte şi de Pippo, este logic să gîndim că Poggio a folosit prilejul nesperat de a sta de vorbă cu un român pentru a-şi completa cunoştinţele generale şi speciale despre limbă şi popor. În mod sigur Poggio a auzit acum primele cuvinte şi fraze româneşti rostite de un român şi traducerea lor în italiană. Întîlnirea dintre cei doi a fost punctul de plecare pentru o corespondenţă întreţinută sporadic, din care s-au păstrat pînă azi cîteva scrisori trimise de Poggio către Iancu, ajuns în vremea aceea la apogeul puterii sale. Nu găsim în ele vreo referire concretă la întîlnirea lor florentină, dar faptul nu trebuie să mire, întrucît între ei nu mai erau necesare explicaţii de detaliu ale unor situaţii bine cunoscute.

Iată, aşadar, că doi reprezentanţi de seamă ai luptei antiotomane din prima jumătate a secolului al XV-lea, Filippo Scolari şi Iancu de Hunedoara, se remarcă şi ca posibili promotori ai unei idei ce va face obiectul atîtor şi atîtor opere: latinitatea limbii şi poporului român. Spunem doar posibili promotori, căci analiza contextului în care ei au putut furniza informaţiile respective duce la concluzia logică că faptul în sine a fost perfect posibil ca timp şi spaţiu; doar lipsa unor mărturii documentare sau narative directe despre acest fapt împiedică deplina dovedire a supoziţiilor noastre.

IOAN HAŢEGAN

FILIPPO SCOLARI ET IANCU DE HUNEDOARA, PROMOTEURS DE LA LATINITÉ DES ROUMAINS DANS LA CONSCIENCE EUROPÉENNE DU XVe SIÈCLE

(Résumé)

Conformément à de témoignages documentaires et narratifs indirectes, on tâche d'analyser et de prouver un fait très important: de reconnaître le rôle qu'ont joué Filippo Scolari et Iancu de Hunedoara pour la promotion de l'idée de la latinité de la langue et du peuple roumain.

Les informations fournies ont constitué d'éléments décisifs pour le diplomate italien Rinaldo degli Albizzi en 1426 d'affirmer et pour l'humaniste italien Poggio Bracciolini en 1451 de démontrer par d'exemples grammaticales la latinité de la langue roumaine.